UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA DARS BOSQICHLARINI LOYIHALASHTIRISHNING DIDAKTIK XUSUSIYATLARI

A.Sh.Rajabov – Buxoro Innovatsiyalar Universiteti dotsenti

Psi.f.f.d (PhD),

N.R.Haqqiyeva – Buxoro Inovatsiyalar Universiteti magistranti

Annotatsiya: Maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan zamonaviy darslarni loyihalashtirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Shuningdek, an'anaviy dars strukturasidan kompetensiyaviy yo'naltirilgan dars bosqichlariga o'tishning didaktik mexanizmlari hamda o'quvchilarning tayanch va fanga oid kompetensiyalarini rivojlantirish yo'llari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Kompetensiyaviy yondashuv, dars strukturasi, didaktik loyihalashtirish, ta'lim sifati, o'quv faoliyati, refleksiya.

KIRISH

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida yuzaga kelayotgan tub o'zgarishlar o'quvchilarga faqatgina tayyor bilimlarni berish emas, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirishni talab etmoqda. O'zbekiston Respublikasining uzluksiz ta'lim tizimida joriy etilgan Milliy o'quv dasturi va yangi avlod davlat ta'lim standartlari kompetensiyaviy yondashuvni ta'lim jarayonining asosiy o'qiga aylantirdi.

Bunday sharoitda o'quv jarayonining boshlang'ich bo'g'ini bo'lgan **darsni loyihalashtirish** masalasi eng dolzarb pedagogik muammolardan biriga

aylanmoqda. An'anaviy dars strukturalari ko'pincha ma'lumotlarni yodlatishga qaratilgan bo'lib, o'quvchining mustaqil fikrlashi va amaliy faoliyatini cheklab qo'yadi. Shu boisdan, dars bosqichlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta ko'rib chiqish va loyihalashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

I. KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA DARSNI LOYIHALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Didaktikada darsni loyihalashtirish deganda o'qituvchi tomonidan ta'lim maqsadlari, mazmuni, metodlari va kutilayotgan natijalarni oldindan tizimli ravishda rejalashtirish jarayoni tushuniladi. Kompetensiyaviy yondashuv esa o'quvchining egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini o'zgaruvchan hayotiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli qo'llay olish layoqatini shakllantirishni nazarda tutadi.

Kompetensiyaviy darsning asosiy o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. **Maqsadning natijaga yo'naltirilganligi:** Dars maqsadi faqat mavzu nomi bilan emas, balki o'quvchi dars oxirida qanday kompetensiyaga ega bo'lishi bilan belgilanadi (SMART mezonlari).
2. **Muammoli vaziyatga asoslanish:** Dars boshida o'quvchilarda qiziqish uyg'otuvchi va ularni mustaqil izlanishga undovchi hayotiy muammo yoki keys taqdim etiladi.
3. **O'quvchining faolligi (Student-centered):** O'qituvchi yo'naltiruvchi (facilitator) vazifasini bajarib, asosiy o'quv harakatlarini o'quvchilarning o'zi bajarishini ta'minlaydi.

II. ZAMONAVIY DARS BOSQICHLARINING DIDAKTIK TUZILMASI

An'anaviy dars strukturalari (tashkiliy qism uy vazifasi yangi mavzu mustahkamlash) o'rniga zamonaviy kompetensiyaviy darslar quyidagi moslashuvchan (fleksibil) bosqichlar asosida loyihalashtiriladi:

1. Motivatsiya va muammoli vaziyatni yuzaga keltirish bosqichi (5-7 daqiqa)

Bu bosqichda o'quvchilarning diqqatini jalb qilish va ularda yangi mavzuga nisbatan ehtiyoj uyg'otish maqsadida hayotiy misollar, qiziqarli tajribalar yoki videoroliklardan foydalaniladi. O'quvchilarga hal etilishi lozim bo'lgan muammoli savol tashlanadi.

2. Bilish faoliyati va mustaqil izlanish bosqichi (15-20 daqiqa)

O'quvchilar kichik guruhlarda yoki juftliklarda ishlaydi. Ular taqdim etilgan ma'lumotlar, manbalar yoki raqamli vositalar yordamida muammoning yechimini izlaydilar. Bu jarayonda tanqidiy fikrlash, muloqot va jamoada ishlash kompetensiyalari rivojlanadi.

3. Amalda qo'llash va integratsiya bosqichi (10-12 daqiqa)

Olingan bilimlar amaliy topshiriqlar, keys-stadi yoki amaliy masalalar yordamida mustahkamlanadi. Bunda boshqa fanlar bilan aloqadorlik (fanlararo integratsiya) ta'minlanadi.

4. Refleksiya va baholash bosqichi (5-7 daqiqa)

Darsning yakuniy bosqichi bo'lib, o'quvchilar o'z faoliyatini tahlil qiladilar ("Men nima o'rgandim?", "Qayerda qiynaldim?"). O'qituvchi esa shakllantiruvchi baholash (formative assessment) usullari yordamida o'quvchilarning yutuqlarini baholaydi.

III. AMALIY TAVSIYALAR VA METODIK YONDASHUVLAR

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ushbu yondashuvni muvaffaqiyatli joriy etish uchun quyidagi amaliy tavsiyalarga amal qilish lozim:

- **Darslarni texnologik xarita asosida loyihalashtirish:** Har bir dars uchun o'qituvchi nafaqat mavzu mazmunini, balki har bir bosqichda o'quvchida qaysi kompetensiya shakllanishini oldindan belgilashi shart.
- **Raqamli texnologiyalardan unumli foydalanish:** Darsning izlanish bosqichida interfaol platformalar, virtual laboratoriyalar va raqamli ta'lim resurslarini qo'llash o'quvchilarning faolligini keskin oshiradi.
- **Tabaqalashtirilgan yondashuv:** Sinfdagi o'quvchilarning imkoniyatlari har xil bo'lganligi sababli, topshiriqlarni ularning darajasiga mos ravishda tabaqalashtirib berish muhim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim maktablarida kompetensiyaviy yondashuv asosida dars bosqichlarini loyihalashtirish ta'lim sifatini oshirishning eng muhim omillaridan biridir. Dars strukturasini an'anaviy yodlatish tizimidan o'quvchining amaliy faoliyatiga yo'naltirilgan shaklga o'tkazish orqali yoshlarning mustaqil fikrlashi, tanqidiy yondashuvi va hayotiy muammolarni hal etish ko'nikmalari muvaffaqiyatli shakllantiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020.

2. O'zbekiston Respublikasining umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlari va Milliy o'quv dasturi. — Toshkent, 2021–2024.

3. Muslimov N.A., va boshqalar. "Pedagogik texnologiyalar va loyihalashtirish ta'limi". — Toshkent, 2019.

4. To'raqulov H.X. "Zamonaviy darsni tashkil etishning didaktik asoslari". — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.